

Til Kultur- og likestillingsminister Lubna Jaffery
Mail: postmottak@kud.dep.no

Saksbehandler: Janne Skei
Oslo, den 25.09.2023

SAFO er en paraplyorganisasjon for Norges Handikapforbund (NHF), Norsk Forbund for Utviklingshemmede (NFU) og Foreningen Norges Døvblinde (FNDB).

Vår felles visjon er likeverd og likestilling for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Organisasjonene samarbeider om å gjøre FN-konvensjonen om rettighetene for mennesker med nedsatt funksjonsevne til en realitet i Norge.

INNSPILL TIL STATSRÅD LUBNA JAFFERY

SAFOs innspill oppsummert:

Funksjonshemmedes menneskerettigheter må gjøres til en realitet i Norge.

- ***CRPD må inkluderes i Menneskerettsloven, og funksjonshemmedes menneskerettigheter må legge rammene for utforming av politikk og praksis i det norske samfunnet.***
- ***Funksjonshemmedes rettslige handleevne er helt grunnleggende for å sikre likestilling og selvstendighet. Vergemålsloven må erstattes av en lov og et system som sikrer beslutningsstøtte og retten til å bestemme i eget liv.***
- ***Funksjonshemmede må vernes mot bruk av tvang og makt.***
- ***Fremtidig politikk må slå fast at den enkeltes rett til valg av bosted ikke kan settes til side. Assistansetjenester må kunne leveres i selvvalgt boform. Tolke- og ledsagertjenesten må ikke innskrenkes.***
- ***Fremtidig politikk må sikre en inkluderende skole i pakt med CRPD. Målsetninger og virkemiddelbruk må diskuteres og utvikles sammen med funksjonshemmedes organisasjoner***
- ***«Veikart universelt utformet nærscole 2030» må aktiviseres blant annet gjennom bruk av øremerkede midler og forskrifter med tidsfrister for når alle grunnskoler skal være universelt utformet. 2035 bør nedfelles i forskrifter som en frist for når alle bygg rettet mot offentligheten skal være universelt utformet.***

Generelle kommentarer

Holdninger og fysiske barrierer bidrar til å diskriminere funksjonshemmede. CRPD (konvensjonen om funksjonshemmedes menneskerettigheter) er rammen for SAFO sitt arbeid for likestilling av funksjonshemmede. Vi jobber derfor for at CRPD skal inkluderes i Menneskerettsloven.

I CRPD understrekes blant annet at «det er viktig å ta spørsmål knyttet til funksjonshemming inn som en integrert del av relevante strategier for bærekraftig utvikling» og at partene skal avstå fra alle handlinger og all praksis som er uforenlig med denne konvensjonen, og å sikre at offentlige myndigheter og offentlige institusjoner handler i tråd med denne konvensjon.» Nedenfor er viktige områder som er særlig prioritert i SAFO sitt arbeid for funksjonshemmedes menneskerettigheter.

CRPD må inkluderes i Menneskerettsloven, og funksjonshemmedes menneskerettigheter må legge rammene for utforming av politikk og praksis i det norske samfunnet.

En lov om beslutningsstøtte – Vergemålsloven i strid med artikkel 12

Komiteén som overvåker FN konvensjonen synes å forstå artikkel 12 som et forbud mot å frata personer den rettslige handleevnen. Den enkeltes rettslige handleevne må derimot sikres ved hjelp av et system for beslutningsstøtte. Støtten må være basert på viljen og preferanse for den personen og ikke på hva som oppfattes som å være i hans eller hennes saklige interesser.

Norsk Vergemålslov gir på tvers av intensjonen i CRPD, myndighetene mulighet til å frata en person helt eller delvis den rettslige handleevnen med bakgrunn i diagnose. I tillegg til dette viser praksis at vurderingene som gjøres og prosessene som fører frem til bortfall av rettslig handleevne kan være mer eller mindre tilfeldige. Tolga-saken er et eksempel på dette.

CRPD-komiteen skriver i sin første rapport om Norges oppfølging av CRPD, bl.a. at den er bekymret for at ordninger i Norge der beslutninger blir tatt på vegne av personen, ennå ikke er blitt erstattet av ordninger som støtter den enkeltes vilje og anbefaler at Norge:

- *Vurderer systematiske regelendringer slik at vergemål og alle andre former for beslutningstaking på andres vegne erstattes av ordninger som støtter den enkeltes vilje for alle personer med funksjonsnedsettelse uavhengig av personens behov for støtte*
- *Opphever vergemålsloven, som åpner for fratakelse av rettslig handleevne basert på funksjonsnedsettelse, sikrer at ingen settes under vergemål og styrker/øker opplæringen i å anerkjenne full rettslig handleevne for alle mennesker med nedsatt funksjonsevne,¹*

Funksjonshemmedes rettslige handleevne er helt grunnleggende for å sikre likestilling og selvstendighet. Vergemålsloven må erstattes av en lov og et system som sikrer beslutningsstøtte og retten til å bestemme i eget liv.

¹ CRPD-komiteen avsluttende kommentarer om Norges første rapport:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/26633b70910a44049dc065af217cb201/anbefalingene-fra-fn-komiteen-norsk-versjon-7-mai-2019-med-ansvarlig-department-angitt.pdf>

Bruk av tvang og makt – i strid med artikkel 14 og 15

Funksjonshemmede har rett til frihet og personlig sikkerhet, og at de ikke berøves frihet på ulovlig og vilkårlig måte eller utsettes for grusom, umenneskelig behandling eller straff.

Et grelt eksempel på bruk av tvang og makt kunne vi lese om i Halden Arbeiderblad. En 21 år gammel mann med autisme og en utviklingshemming ble beltet fast i en seng på Sykehuset i Østfold i seks uker sammenhengende. Han var verken psykotisk, eller dømt til tvungent psykisk helsevern. Han hadde hatt hjelpetiltak fra Halden kommune siden han var fire år, men så sviktet systemet og den manglende oppfyllelsen av retten til helse- og omsorgstjenester fikk som konsekvens at han ble utsatt for tortur.

Artiklene 14 og 15 konkretiserer funksjonshemmedes rett til frihet og personlig sikkerhet og frihet fra tortur og grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling. CRPD-komiteen ga i sine avsluttende merknader uttrykk for bekymring for et lovverk som åpner for at mennesker med psykososiale funksjonsnedsettelse eller utviklingshemninger kan fratras sin frihet og underlegges behandling uten samtykke og tvangsinnlegges. Komiteen er også bekymret for «*bruken av tvangsmetoder, blant annet tvangsmidler, isolasjon, skjerming, ufrivillig behandling og andre inngripende metoder ovenfor mennesker med psykososiale funksjonsnedsettelse eller psykiske utviklingshemninger*»². Komiteen anbefaler Norge å stoppe bruken av disse tvangsmetodene

Erfaringen i våre organisasjoner er at tvang og makt benyttes i alt for stor grad, og at andre virkemidler, så som god oppfølging og kvalitetsmessig god assistanse, for eksempel Brukerstyrt personlig assistanse, er virkemidler som på en god måte demmer opp mot tvang og makt ovenfor utviklingshemmede.

Funksjonshemmede må vernes mot bruk av tvang og makt.

Rett til et selvstendig liv og å kunne leve å bo der man vil –artikkel 19

Artikkel 19 slår fast at «mennesker med nedsatt funksjonsevne har anledning til å velge bosted, og hvor og med hvem de skal bo, på lik linje med andre, og ikke bo i en bestemt boform». Artikkelen fastslår også retten til tilgang til ulike støttetjenester, herunder personlig bistand som er nødvendig for å kunne bo og være inkludert samfunnet og for å hindre isolasjon og segregering.

CRPD-komiteen er bekymret for at Norge mangler en handlingsplan for nedbygging av institusjoner for funksjonshemmede, med klare tidsfrister og budsjett, samt for Norges utilstrekkelige innsats for å bevilge ressurser til å utvikle støttetjenester, spesielt til brukerstyrt personlig assistanse. Komiteen anbefaler Norge å lage en slik plan, samt at ressursene flyttes fra institusjoner til samfunnsbaserte tjenester og øke tilgjengeligheten til personlig assistanse.

Skal vi sikre likestillings og et selvstendig liv, må vi også bidra til god kvalitet på nødvendige tjenester. Det handler ikke bare om helsefaglig kvalitet. Det handler også om livskvalitet og selvbestemmelse. Funksjonshemmedes selvbestemmelse og selvstendighet reduseres når man tvinges inn i store og

² FN-komiteén rapport – Avsluttende kommentarer til Norges rapport om CRPD – side 7:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/26633b70910a44049dc065af217cb201/anbefalingene-fra-fn-komiteen-norsk-versjon-7-mai-2019-med-ansvarlig-department-angitt.pdf>

institusjonslignende enheter/bofellesskap. Personer som får gode assistanseordninger i form av Brukerstyrt personlig assistanse (BPA) i et selvvalgt hjem, trives bedre. Dette bidrar ofte til redusert bruk av tvang og makt. Det er også verdt å merke seg assistanse i BPA-ordningen ikke krever helsefaglig kompetanse med mindre helsetjenester er inkludert i ordningen.

I mange av disse ordningene vil man derfor ikke legge beslag på utdannet helsepersonell.

For døvblinde er tolke- og ledsagertjenesten, basert på de kommunikasjonsformer og metoder døvblinde er avhengige av, en helt nødvendig forutsetning for selvstendighet og likestilte liv. En innskrenkning vil redusere deltagelsen og prinsippet om like rettigheter vil være svekket. Det er derfor viktig å sikre retten til de tjenester og hjelpemidler som er nødvendige for å styrke inkluderingen av personer med døvblindhet i alle aspekter av samfunnet, også i en stadig mer digitalisert verden. I tillegg til kommunikasjon er ledsaging grunnleggende for mobilitet og fri bevegelse for døvblinde. Tolke- og ledsagerordningen blir dermed bærebjelken for inkludering av denne gruppen.

Fremtidig politikk må slå fast at den enkeltes rett til valg av bosted ikke kan settes til side. Assistansetjenester må kunne leveres i selvvalgt boform. Tolke- og ledsagertjenesten må ikke innskrenkes.

Kommunal og fylkeskommunal praksis med forsterkede skoler/klasser/enheter innebærer segregering – ikke inkludering

Spesialskolene for mennesker med funksjonsnedsettelse ble stort sett avviklet i løpet av 80 og nittitallet, men det innebærer ikke at funksjonshemmede er fullt ut inkludert i ordinært klassefellesskap eller ordinær undervisning. Elever med funksjonsnedsettelse undervises i egne grupper, egne rom, egne bygg og egne skoler. Særlig elever med utviklingshemming nedvurderes i forhold til eget faglig potensiale og jo lengre opp i klassetrinn, jo mer vaffelsteking og opplæring i «dagliglivets gjøremål». Elevene vurderes ikke ut fra individuelle forutsetninger, men stigmatiseres i bolk med konklusjon at faglig opplæring ikke er aktuelt. Ekskluderingen er verst i videregående skole hvor 70 % av elever med funksjonsnedsettelse ekskluderes fra ordinær undervisning og ordinært klassemiljø.

Fremtidig politikk må sikre en inkluderende skole i pakt med CRPD. Målsetninger og virkemiddelbruk må diskuteres og utvikles sammen med funksjonshemmedes organisasjoner.

Manglende universell utforming – i skolen og i samfunnet generelt

Et i mange tilfeller ekskluderende skolemiljø forsterkes av fysisk utilgjengelige skoler. Det finnes en rekke undersøkelser og kartlegging av tilgjengelighet og universell utforming av våre skoler. Hvilke indikatorer som benyttes og hvordan undersøkelsene foregår varierer. Anslagene for utilgjengelighet og universell utforming er derfor forskjellige.

Norges Handikapforbunds undersøkelse fra 2014 viser at 8 av 10 grunnskoler er utilgjengelige mens Kartverkets undersøkelse fra 2017 viser at kun 7 % av inngangspartiene er helt tilgjengelige for rullestolbrukere mens 26 % av inngangspartiene er utilgjengelige for personer med nedsatt syn³.

Organisasjonene av funksjonshemmede har i godt og vel et tiår bedt om tidsfrister for universell utforming samt et økonomisk løft som kan stimulere til oppgradering av eksisterende bygg og uteområder. I stedet for handling har svaret vært informasjonskampanjer og stadig nye utredninger og vurderinger. «Veikart universelt utformet nærscole 2030» - er en handlingsplan for hvordan universell utforming kan oppnås på alle landets grunnskoler innen 2030. Regjeringen har nedfelt en målsetning om å gjennomføre Veikartet i sin nåværende Regjeringsplattform. SAFO ber Regjeringen om å følge opp intensjonen i denne målsetningen. Vi ber også om ytterligere ambisjoner for å sikre et universelt utformet, og dermed barrierefritt samfunn innen 2035.

«Veikart universelt utformet nærscole 2030» må aktiviseres blant annet gjennom bruk av øremerkede midler og forskrifter med tidsfrister for når alle grunnskoler skal være universelt utformet. 2035 bør nedfelles i forskrifter som en frist for når alle bygg rettet mot offentligheten skal være universelt utformet.

Med vennlig hilsen

Samarbeidsforumet av funksjonshemmedes organisasjoner - SAFO

Tom Tvedt
Styreleder

Janne Skei
Daglig leder

³https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Nedsatt_funksjonsevne/Bolig_og_bygg/Offentlige_bygg/#heading24624